

Neviděl jsem tohoto dramatu na prknech Národního divadla, nebyl jsem v Praze; ale nyní, kdy jsem se vrátil, slyším se všech stran o enthusiasmu, s nímž přijaly obecnost i kritika tuto hru habsburské protireformace alpské a jehož ozvuk z novinářských recenzí zachytil pan nakladatel na vloženém červeném lístku: ozvuk věru hlaholný a třeskný, ozvuk pravých pozounů triumfálních. Přečetl jsem drama p. Schönherr-ovo a řekl jsem si: Jaký zvláštní národ jsme my Čechové! Jak ochotní přeceňovat pod cizí vinětou totéž, co bychom přijali s kritickou skepsí, kdyby se nám představilo pod etiketou domácí. Neboť tento Schönherr je zase jednou nádherný příklad uměleckého nedorozumění a nádherný doklad naší kritické polovzdělanosti a pavzdělanosti. Tento Schönherr má sice více dramatického spádu a dramatické vervy — rozuměj vnějšího spádu a vnější vervy — než na př. Jirásek, ale vnitřní básnickou a uměleckou hodnotou nestojí nikterak nad ním; spíše naopak.

Schönherr napsal dobrý lidový kus, slušné divadlo — nic má, ale také nic víc. Zejména nenapsal žádné tragedie, žádné dramatické básně. K ní jest třeba tvůrčího fondu, síly a žáru zraku, dostřelu básnické intuíce, perspektivního bohatství, které mu úplně scházejí. (Schönherr etiketuje hodně kramářsky svou hru jako „tragedie lidu“. Ten muž věru nezaspal svého času a ví, jaké nálepky musí se dnes na zboží lepit, aby mělo odbyt, i jak líčit na hejly.)

Schönherr vytěžil jen samozřejmé a povreční dramatické účinky, které leží v císařském patentu, jímž se nařizuje alpským sedlákům, aby buď odpřísáhli svůj „blud“ nebo aby opustili své statky. Leží na dlani ruky, co z toho plyne: konflikt mezi láskou k rodné půdě, recte k ma-

jetku a k bohatství — neboť jsme mezi lakotnými, chamtivými sedláky malovanými manýrou Zolovy Země —, a věrností svému náboženskému přesvědčení. A aby melodram byl úplný: je tu ještě srdceryvná klausule, která ztěžuje celou historii: nezletilé děti nesmějí odejít s rodiči do ciziny, jsou zadržány doma a budou katolicky vychovávány. To je všecko velmi pěkně vymyšleno ve stylu kalendářových efektů, ale, prosím, kde je tu jaká vnitřní tragika, tragika duše a myšlenky, kde jaký hlubší básnický pohled do dějů světových, kde jaká nová rovnice mezi charakterem a osudem? *Buď* jest tragedií (abych zůstal v německé literatuře) Kleistova Penthesilea a Hebblovův Gyges a jeho prsten — *nebo* jest tragedií Schönherrův Domov a víra, ale obojí zároveň tragedií být nemůže, poněvadž není mezi obojím žádného sebemenšího vnitřního básnického spříznění.

Schönherr, kterému schází pravá básnická moudrost, jest velmi chytrý pán: poněvadž ví, jak jeho tragedie je v jádře larmoyantní rührstück, nanáší na své figury hrubé a drastické barvy, tváří se drsným, vyrábí „derb“ humor a komiku — a, opakuji, ví dobře, co dělá. Jde o to, zamalovat a zalhat původní sentimentalitu, která leží v samém jádře jeho dramatické koncepce. Kde schází síla, dostaví se vždycky včas hrubost — platí i pro dramatiky a básníky.

Jak selhal Schönherr umělecky a jak nestačil na svou úlohu, ukazuje mimo každou pochybu to, že nevěděl si rady s „černými“: s pronásledovateli, s utiskovateli, s vrchnostmi. V opravdovém dramatu musily být obojí party stejně dobře obsazeny, stejně bystře a bohatě promyšleny: jak bílí, tak černí, jak utiskovaní, tak utiskovatelé. A co podal Schönherr? *Jedinou* figuru, rejtara, a ten ještě je dekorační bubák, abstraktní zlo, abstraktní ukrutnost, nevyložený a nezbadaný lidský. Dobrý chlap (jakmile se luterán obrátí, hned s ním cítí jako s bratrem), ale náboženský fanatik: slíbil svaté Panně, že vyhubí všecko kacífství, a plní svůj slib. Tedy fanatik, který věří, že slouží nejlepší věci na světě, svému Bohu. Je-li tomu tak (a není o tom pochyby), pak je prostě absurdní konec dramatu. Jak je možno, aby se tento abstraktní fanatik dal překonat luteránem, který mu odpouští (nebo činí pokusy odpustit mu), přestože mu zabil hochu? Opravdový fanatik katolický *musil* by vidět v nabízené ruce luteránově jen lest dábelkou — nic víc — a odpovéděl by na ni

sevřenou pěstí a ranou; *musil* by odpovědět tak, právě proto, že se úplně odlidštil, že se stal nástrojem božím, „mrtvolou“, jak říká Ignác z Loyoly. „*Sit sicuti cadaver!*“ Bez citu, bez dojmu!

A u Schönherra? Rejtar, byv překonán velikodušností luteránovou, opře svůj meč o zem, rozlomí jej v půli a „zhrouť se“ u studny. Co je toto zhroucení se? Nic než dekorační póza z rozpaků autorových. Nic než divadelní fráze. Že tím autor zabíjí tu poslední trochu, která zajímala v jeho rejtarovi, na tom mu nesejde; že tím zrazuje něco ze své minulosti, a něco lepšího, ani na tom mu nesejde. Ten muž je dobrý, nerozpačitý obchodník a ví, čím se kupuje úspěch.

Dětské návštěvy v Praze

V tuto dobu, kdy chodníky žhnou sluncem a vedro sálá z kamení a kdekdo utíká z velkoměsta, objevují se v Praze zvláštní poutníci: průvody dětí s učitelem. Bývají to někdy děti z našeho venkova, jindy děti z t. zv. uzavíraného území; přijely prohlédnout si Prahu, srdce království, jak o něm vypravují jejich čítanky. Odedávna rád slouchám do tmy, která leží za mnou, kde a jak ozvou se z ní nové rytmy pochodové, nové melodie zpěvné; odedávna rád pátrám ve tvářích těch, kdož jdou za námi; rád čtu v jejich zornicích rozednělých úžasem z prvních pohledů na svět a život. Ale nejraději nahlédám do tváří malých poutníků z českého severu nebo západu. Kdo kdy prošel některým severním městem českým, ať Ústím nad Labem, ať Podmoklím, ať Žatcem, ať Libercem, a za kým fičel surový smích nebo slina pro český hovor, nemůže spočinout na těchto drobných líčkách než s výrazem hrdosti i starosti, pýchy i trudu. Nejsou-liž mezi nimi již první trpitelé? Nejsou-liž mezi nimi příští mučedníci? Na chodníku vidíš drobné lidské hříbečky a hle, jsou to malí vojáčky naší národní ideje. Bůh s tebou, naše milé vojsko, které neseš do tmy příštích dob naši krev i naši myšlenku, naši víru i naši sílu, celou naši dobrou při! Bůh s tebou!

Nevím, kdo se stará o tyto děti v Praze, nevím, co tu vidí; jaké dojmy v nich uvíznou z takové návštěvy; co se z ní zachytí a jak to vzroste. Nevím toho, a trudím se proto. Čtu ovšem v novinách, že učitel prošel s nimi těmi nebo oněmi památkami pražskými; ukázal a vyložil jim ta nebo ona historická místa; že je tam nebo onde v krámě pohostili; že kdesi přespaly a druhého dne vrátily se domů. Ano, není pochyby, že byly v dobrých rukách a že pražští lidé je rádi viděli. Ale přece zbývá